

УДК 336.1

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ ТА РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Наталія Константюк; Тетяна Винник

*Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
Тернопіль, Україна*

Резюме. Визначено роль державних фінансів у розвитку системи вищої освіти України. Розкрито сутність фінансування системи вищої освіти та його складових; визначено структуру фінансових ресурсів системи вищої освіти України. Проаналізовано види фінансових ресурсів, що забезпечують функціонування закладів вищої освіти; розроблено рекомендації щодо ефективного фінансового забезпечення системи вищої освіти в Україні. Визначено, що джерела фінансування закладів вищої освіти залежать від форми власності (державної, комунальної, приватної). Зокрема, фінансування закладів вищої освіти державної форми власності здійснюється за рахунок коштів державного бюджету. Фінансування закладів вищої освіти, що перебувають у власності органів місцевого самоврядування, відбувається за рахунок коштів відповідних бюджетів. Фінансове забезпечення закладів вищої освіти приватної форми власності здійснюється їх власником. Суб'єктами фінансування закладів вищої освіти є центральні органи виконавчої влади (Міністерство освіти і науки України, інші міністерства і відомства), органи місцевого самоврядування. Додатковими (позабюджетними) джерелами фінансування закладів вищої освіти є кошти юридичних і фізичних осіб за надані освітні та інші послуги: плата за навчання, орендна плата, надходження від науково-дослідної роботи та ін. Показано, що фінансування, як важливий інструмент реформування вищої освіти, має бути достатнім для виконання місії університету та забезпечення ефективного освітнього процесу. Доведено, що використання світового досвіду бюджетного і позабюджетного фінансування, у тому числі з використанням фандрайзингу та перформанс-контрактів, дасть змогу закладам вищої освіти залучити додаткові фінансові ресурси. При цьому покращення фінансування закладів вищої освіти повинно супроводжуватися зміною базових принципів розподілу фінансових ресурсів, залученням системи критеріїв і рейтингів для визначення його обсягів, що в підсумку дасть змогу досягти базової мети належного фінансування – підвищення якості вищої освіти в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: фінанси, державні фінанси, вища освіта, фінансування, фінансові ресурси.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.04.022

Отримано 14.08.2019

Постановка проблеми. В сучасних умовах освіта належить до основних соціокультурних потреб громадян, будучи передумовою для зростання доходів та життєвого рівня окремої особистості, що сприяє підвищенню якості робочої сили та стає чинником прискореного соціально-економічного розвитку держави. Відтак здобуття освіти належить до базових державних соціальних гарантій, а розвиток вищої освіти і науки стає пріоритетом для всіх розвинених країн, закладаючи підґрунтя суспільного розвитку, побудову сучасної економіки й задоволення базових людських потреб. Власне, розвиток освіти відіграє важливу роль у процесі здобуття, вдосконалення і трансляції економічних знань. Тому в умовах євроінтеграції постає необхідність реформування вищої освіти України, підвищення якості освітніх послуг та її належне фінансування. Фінансове забезпечення є важливою передумовою підтримки конкурентоспроможності закладів вищої освіти на українському та світовому ринках освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження основ фінансування системи вищої освіти ґрунтується на загальноприйнятих науково-теоретичних засадах. Проблемам оптимізації фінансування освітньої сфери присвячено багато наукових

публікації зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких Т. Боголіб, Є. Бойко, В. Дем'янишин, В. Малишко, О. Кириленко, Ц. Огонь, П. Коваль, Д. Полозенко, Ю. Наконечна, О. Шашкевич, Л. Яременко та ін. Проблемним питанням фінансового забезпечення функціонування закладів вищої освіти присвятили свої праці І. Барматова, О. Василик, В. Геєць, В. Глущенко, О. Бойко, В. Савченко, Л. Паращенко, Є. Стадний, О. Співаковський, А. Касич, В. Циган та ін. Проблема належного фінансування закладів вищої освіти актуалізується у зв'язку з негативними демографічними тенденціями в Україні, а також в умовах постійного реформування освітньої галузі та її адаптації до європейського освітнього простору. Відтак існує необхідність удосконалення фінансового забезпечення розвитку вищої освіти, її орієнтації на глобальні тенденції розвитку економічних систем та соціуму, що актуалізує необхідність подальших наукових пошукувань.

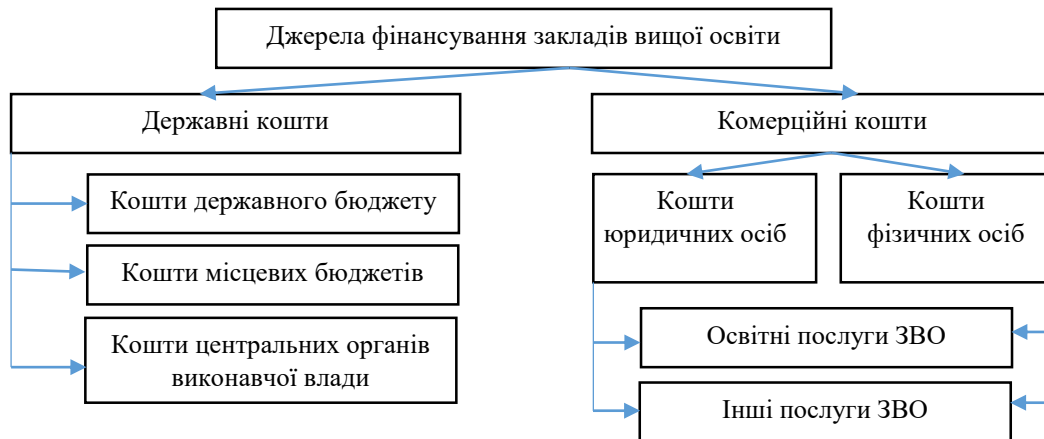
Метою дослідження є визначення ролі державних фінансів у розвитку системи вищої освіти України та розроблення науково-обґрунтованих пропозицій щодо оптимізації її фінансування в сучасних умовах.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові завдання: розкрити сутність фінансування системи вищої освіти та його складових; визначити структуру фінансових ресурсів системи вищої освіти України; проаналізувати види фінансових ресурсів, що забезпечують функціонування закладів вищої освіти; розробити рекомендації щодо ефективного забезпечення фінансування системи вищої освіти в Україні в умовах євроінтеграції. Для вирішення поставлених завдань було використано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, класифікація, індукція, аналогія, моделювання, системний підхід.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі пріоритетним напрямом суспільного розвитку є галузь вищої освіти, яка виступає одним із важливих чинників стабільного розвитку Української держави, зокрема її економічного зростання. Загалом ситуація в галузі державного забезпечення системи вищої освіти визначається незначними обсягами фінансування, що недостатньо для успішного функціонування цієї сфери діяльності. Відтак, у зв'язку з бюджетним недофінансуванням закладів вищої освіти, а також браком власних фінансових ресурсів закладів вищої освіти, знижується якість підготовки фахівців, обмежуються можливості розвитку матеріально-технічної бази ЗВО, а існування освітнього і науково-дослідного потенціалу ЗВО ставиться під загрозу, негативно впливаючи на соціально-економічний розвиток нашої держави.

У Законі України «Про вищу освіту» [8] заклад вищої освіти визначається як окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє на певних рівнях вищої освіти згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності, а також проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність. Також ЗВО забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей. Вчені Я. Вітренко, В. Ковтунець, С. Мельник, Д. Кірієнко стверджують, що джерела фінансування закладів вищої освіти залежать від форми власності (державної, комунальної, приватної). Фінансування закладів вищої освіти державної форми власності здійснюється за рахунок коштів державного бюджету. Фінансування закладів вищої освіти, що перебувають у власності органів місцевого самоврядування, відбувається за рахунок коштів відповідних бюджетів, а фінансове забезпечення закладів вищої освіти приватної форми власності здійснюється їх власником [1]. Суб'єктами

фінансування закладів вищої освіти є центральні органи виконавчої влади (Міністерство освіти і науки України, інші міністерства і відомства), органи місцевого самоврядування. Додатковими (позабюджетними) джерелами фінансування закладів вищої освіти є кошти юридичних і фізичних осіб за надані ЗВО освітні та інші послуги: плата за навчання, орендна плата, надходження від науково-дослідної роботи та ін. (рис. 1).

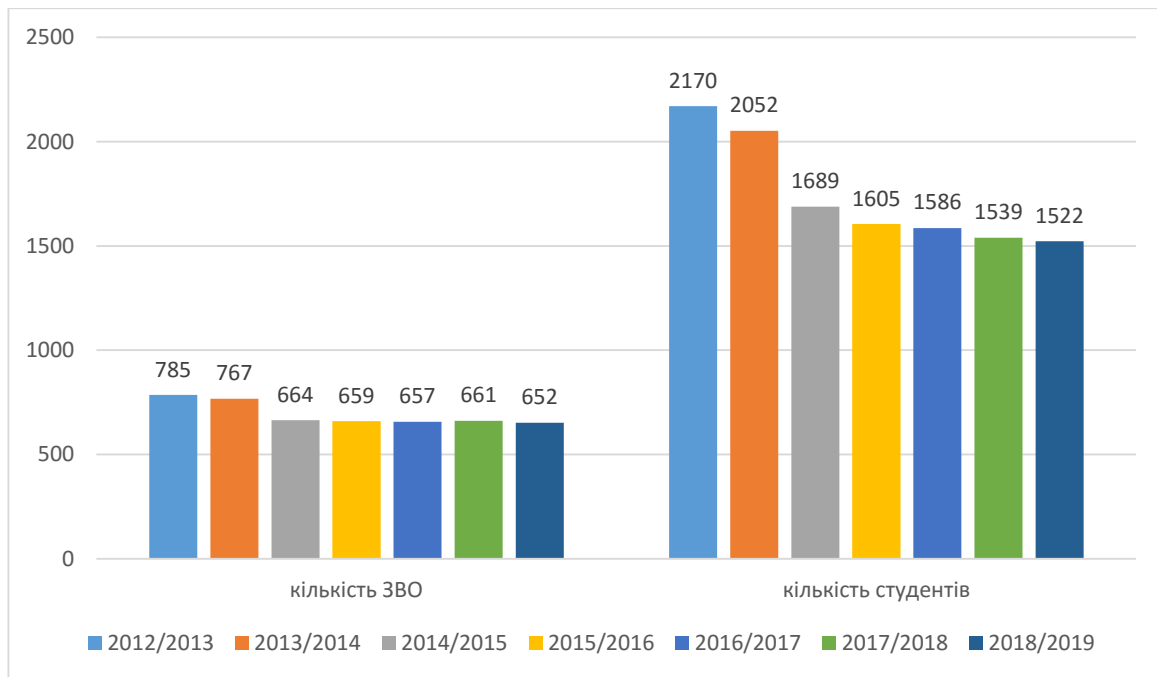

Рисунок 1. Джерела фінансових ресурсів закладів вищої освіти

Figure 1. Sources of financial resources of higher education institutions

Державні заклади вищої освіти становлять основну частку в системі вищої освіти України (понад 80%). Окрім того, заклади вищої освіти надають платні освітні послуги для студентів та приватних підприємств, установ, організацій, а також громадян із метою залучення додаткових фінансових ресурсів. Тому важливими джерелами фінансового забезпечення закладів вищої освіти є кошти юридичних та фізичних осіб, громадських організацій і фондів; плата за додаткові освітні послуги; додаткові асигнування на спеціальні програми (програми підтримки найкращих студентів, кредитування навчання); кошти за надання послуг із підготовки до вступу у ЗВО, видання навчальної літератури; кошти від здійснення науково-дослідних робіт, виконані на замовлення підприємств, організацій та громадян; спонсорські, добродійні та добровільні внески; доходи від виробництва продукції навчально-виробничих майстерень, а також надання в оренду приміщень, обладнання; доходи від розміщення тимчасового вільних коштів на депозитах [6]. Отримані кошти повинні використовуватися закладом вищої освіти для реалізації статутної діяльності за умов та в порядку, визначеними законодавством та Статутом ЗВО [8].

На фінансування системи вищої освіти в Україні впливає процес зміни й трансформації мережі закладів вищої освіти (рис. 2).

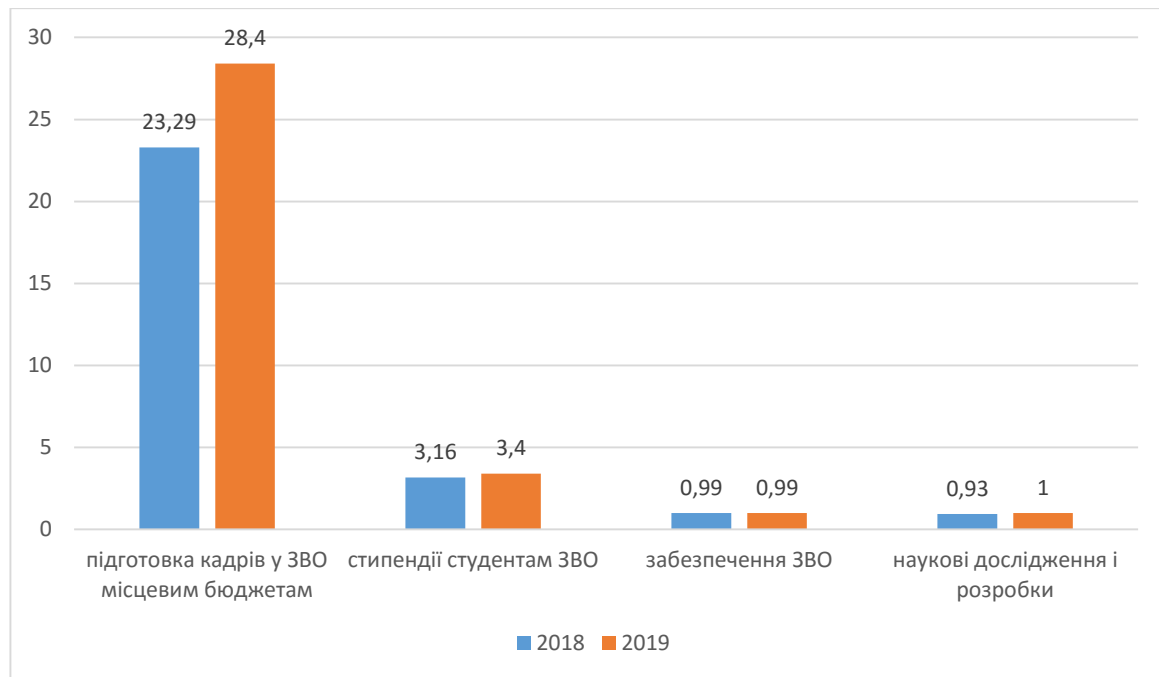
Рисунок 2. Динаміка розвитку системи вищої освіти України у 2012–2019 рр.

Figure 2. Dynamics of development of higher education system of Ukraine in 2012–2019

Аналіз наведених даних дає змогу стверджувати, що протягом 2012–2019 рр. кількість закладів вищої освіти разом із чисельністю студентів мають стійку тенденцію до зниження. Якщо у 2012 р. система закладів вищої освіти в Україні налічувала 785 одиниць (навчалось 2170 тис. студентів), то до 2019 р. відбулося скорочення навчальних закладів до 652, а чисельність студентів знизилася до 1522 тис. [10]. Зниження кількості закладів освіти на ринку освітніх послуг свідчить про перевищення пропозиції над попитом. При цьому ефективність фінансування вищої освіти ускладнює те, що підготовку кадрів різного рівня, згідно з бюджетом, фінансують 25 різних відомств [13].

Однією із головних новацій у сфері вищої освіти в 2019 р. стала зміна підходу до фінансування ВНЗ. Більше коштів отримали університети, які залучили абітурієнтів з високими балами ЗНО, мають більший студентський контингент та вищу популярність магістерських програм. Важливим критерієм стала кількість публікацій наукових робіт викладачів у міжнародних наукометричних базах. Як стверджує С. Топалова [15], це спричинило підвищення конкуренції за ресурси, проте результатом такого «реформування» стало зниження реальних вимог до рівня знань студентів та посилення навчально-наукового та бюрократичного навантаження на викладачів ЗВО.

Порівняння бюджетного фінансування вищої освіти в Україні у 2018 та 2019 роках дає змогу визначити результативність збільшення державних інвестицій у систему вищої освіти та соціально-економічний розвиток держави загалом (рис. 3).

Рисунок 3. Динаміка фінансування закладів вищої освіти України у державних бюджетах 2018–2019 рр.

Figure 3. Dynamics of financing higher education institutions of Ukraine in the budget 2018–2019

Згідно з Законом України «Про державний бюджет України на 2018 рік» на фінансування Міністерства освіти і науки України було виділено 95,47 млрд. грн., що на 10,04 млрд. грн. більше, ніж у 2017 році. Найбільшу частку коштів становить субвенція місцевим бюджетам, що зумовлено стартом реформи шкільної освіти. На підготовку кадрів у ВНЗ, виділено майже в 2,5 раза менше. Згідно з Державним бюджетом України 2019 року передбачено незначне збільшення фінансування вищої освіти, яке не покриває навіть інфляційних чинників [10]. Важливо, що Кабінет Міністрів скорочує обсяг державного замовлення, проте навіть за цих умов бюджетні місця все одно фінансуються недостатньо. Зокрема, на наукові й науково-технічні розробки, методичне й матеріально-технічне забезпечення закладів вищої освіти коштів майже не виділено.

Удосконалення фінансування системи вищої освіти вважаємо за необхідне розглядати з погляду концепції сталого розвитку. Як стверджує О. Тулай [16], ця концепція базується на положенні, що держава забезпечує рівність можливостей, насамперед у сфері освіти, а також несе відповідальність за створення умов, котрі сприяють ефективному економічному розвитку. Важливо, що побудова соціальної держави на засадах концепції людського розвитку сприятиме розв'язанню ключових завдань за допомогою ефективної системи державних фінансів, котрі в такій державі здійснюють непрямий (тривалість життя, відтворення населення, зростання економічно активного населення) та безпосередній (збільшення інвестицій в освіту) вплив на людський розвиток. Проте як свідчать міжнародні рейтинги, рівень освіти в Україні є недостатнім. Зокрема, у міжнародному рейтингу індексу розвитку людського капіталу, в 2018 році Україна посіла високе 50 місце серед 157 країн і була віднесена до країн із високим рівнем розвитку людського потенціалу [18]. Значною мірою це пов'язано із започаткованими реформами системи освіти. Проте низька ефективність освітньої політики в Україні підтверджується міжнародним рейтингом світової конкурентоспроможності, що розраховується Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (IMD), який розраховує конкурентоспроможність країни за чотирма напрямками, один з яких враховує розвиток системи освіти. За даними IMD, у 2019 році

Україна зайняла 83 місце серед 140 країн, причому порівняно із попередніми роками її місце в рейтингу змінилося незначно [19]. До причин, що негативно впливають на розвиток системи освіти в Україні, можна віднести скорочення ВВП та ВНП, політичну нестабільність, недостатній рівень фінансування освітньої галузі, недосконалу правову базу, неефективне використання наявних ресурсів та важелів впливу, застарілу матеріально-технічну базу, неефективне функціонування суспільно-правових інститутів, «відтік мізків за кордон» та ін.

Слід констатувати, що на сьогодні заклади вищої освіти функціонують в умовах дефіциту фінансування не лише навчально-наукового та інфраструктурного розвитку, але й поточної діяльності. У зв'язку з недостатністю фінансових ресурсів найважливішими статтями видатків у закладах вищої освіти стає оплата праці працівників, плата за комунальні послуги та енергоносії й нарахування на заробітну плату. Відтак бюджетне забезпечення недостатнє для фінансування розвитку та відновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів. Враховуючи те, що державні заклади вищої освіти фінансуються переважно за рахунок коштів бюджету, частка яких постійно знижується, їхня діяльність потребує додаткових джерел фінансування. Дані статті витрат мають забезпечуватися додатковим, позабюджетним фінансуванням, за рахунок надання закладом вищої освіти платних послуг або їх залучення на альтернативній основі.

В освітніх галузях різних країн існує дуже багато моделей фінансування ЗВО, що залежать від рівня автономії навчальних закладів, відбору студентів, отримувача фінансування тощо. Проте основним інвестором залишається держава [2; 3; 4; 9; 11; 14 та ін.]. Зокрема, у Великобританії фінансування вищої освіти здійснюється у формі грантів, що залежать від кількості студентів, трудомісткості та матеріаломісткості їх навчання. У Франції фінансування здійснюється на основі середньотермінових контрактів, укладених між державою та закладами вищої освіти. У Німеччині вища освіта знаходиться у підпорядкуванні урядів земель, що зумовлює різноманітність у її фінансуванні. Фінансування вищої освіти в країні розподіляється на базове (залежить від кількості академічного персоналу) і додаткове (спрямоване на викладання та наукові дослідження). Поширене укладання контрактів між університетами й урядами земель із визначенням бюджетних асигнувань на 5–10 років, що дозволяє ЗВО планувати свою діяльність на довгострокові періоди. У США фінансування закладів вищої освіти пропорційно здійснюється за кошти федерального бюджету, бюджетів штатів та місцевих органів влади; найбільшу частку коштів становлять асигнування штатів, в юрисдикції яких знаходяться ЗВО. У доходах закладів вищої освіти найбільшу частку становлять державні асигнування, близько 30% – власні кошти ЗВО (плата за навчання, пожертвування і подарунки).

Одним із пріоритетних напрямів реформування національної системи вищої освіти України має стати реформування її фінансового забезпечення, спрямоване на оптимізацію використання позабюджетних коштів та створення прозорих фінансово-економічних механізмів їх цільового нагромадження та адресного використання. Для усунення проблем фінансування вищої освіти доцільно надавати державним та комунальним ЗВО статусу повноправного суб'єкта господарювання з можливістю вільно розпоряджатися отриманими доходами; здобуття вищої освіти особою дозволити за рахунок видатків державного бюджету і за рахунок місцевого бюджету в разі регіонального замовлення та на умовах пільгового кредиту; ЗВО повинен самостійно розпоряджатися коштами на підготовку здобувачів вищої освіти в межах їх цільового призначення. У таких умовах заклад вищої освіти повинен збільшити фінансування із власних джерел, забезпечивши розвиток науково-дослідної діяльності й ефективно використання вже наявних ресурсів.

У проєкті Стратегії реформування вищої освіти до 2020 р. ключовим для фінансового забезпечення системи вищої освіти України визначено оплату підготовки здобувачів вищої освіти. На сьогодні вартість навчання у різних закладах вищої освіти дуже сильно різниться, а вартість навчання за рахунок бюджетних коштів майже в усіх випадках є вищою, ніж за рахунок інших джерел [12]. Зазначене зумовлює необхідність створення нової моделі фінансування, враховуючи найкращі зарубіжні практики. У світовій практиці значну частку фінансування вищої освіти забезпечує приватний сектор. За даними ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку), приватні кошти складають понад половину витрат на освіту у таких країнах, як США, Австралія, Японія, Ізраїль; в Південній Кореї та Чилі частка приватних коштів складає 75%, що пов'язано з високим рівнем плати за навчання студентів. У країнах ЄС цей показник значно менший: у Великобританії частка приватного фінансування складає 4%, у Німеччині – 1%, у Франції – 6% [18]. Важливо, що спільною рисою держав з незначним рівнем видатків державного сектора – лідерів за рівнем витрат на фінансування вищої освіти, є висока частка приватних джерел фінансування. Частка недержавного фінансування в Чилі становить 37%, США – 26, Австралії – 23, Кореї – 30, Колумбії – 28, Новій Зеландії – 21%, Канаді – 22 [17]. Відтак для вищої освіти України актуальним є питання збільшення обсягів фінансових ресурсів, залучених із комерційних джерел, наприклад, за надання ЗВО послуг не освітнього характеру, здійснення науково-дослідної роботи на договірних засадах та ін. Наукова діяльність закладу вищої освіти може стати основним джерелом інновацій, а інноваційний продукт – додатковим ресурсом фінансування його потреб. До того ж, як стверджує О. Касич, інноваційна модель функціонування ЗВО дасть змогу майбутнім фахівцям оволодіти широким колом соціально-економічних компетенцій [9].

Одним із важливих способів залучення додаткових коштів у галузь вищої освіти є фандрайзинг, який діє через механізм ендавмент-фондів, створених за рахунок особливих цільових внесків (успішних випускників ЗВО). Грошові кошти цих фондів заклад вищої освіти може інвестувати, що забезпечить йому регулярні доходи [7]. Проте головними особливостями ендавмент-фондів є виключно цільовий характер призначення та недоторканість коштів. Інвестиційний дохід, отриманий від ендавмент-фонду, може спрямовуватися на фінансову підтримку студентів; фінансування деяких кафедр; виплату премій кращим дослідникам і викладачам; фінансування наукових досліджень та інноваційних проєктів; створення та функціонування наукових і дослідницьких лабораторій. Університети з потужними ендавмент-фондами характеризуються фінансовою стабільністю. Ендавмент-фонди найбільш розповсюджені у США, а найбільші за розмірами ендавмент-фонди (десятки мільярдів доларів) є в Єльському, Гарвардському, Стенфордському, Принстонському університетах [5]. В Україні створення ендавмент-фондів як додаткового джерела фінансування закладів вищої освіти все ще перебуває на початковій стадії розвитку [4].

Важливим способом фінансування закладів вищої освіти за кордоном є перфоманс-контракти (цільові угоди, які укладаються між державними органами та університетами). В Австрії перфоманс-контракти як результат бюджетних переговорів між профільним міністерством і університетом визначають обсяг фінансування, при цьому законом установлений мінімальний рівень таких коштів; важливо, що досягнення цілей контракту впливає на результативність переговорів на наступний період. У Німеччині, в землях Бранденбург та Гессен, перфоманс-контракти становлять 2% та 5% доходу від блок-грантів. Вони надаються на умовах досягнення специфічних цілей, узгоджених для університету. В Данії перфоманс-контракти є частиною механізму управління університетом і використовуються під час внутрішнього розподілу коштів [11].

Україна за джерелами фінансування належить до країн зі змішаною системою фінансування вищої освіти. Світовий досвід свідчить, що це може бути найпродуктивніша система фінансування закладів вищої освіти, якщо держава забезпечує дотримання ними єдиних освітніх вимог. Важливо, що держава повинна розглядати витрати на вищу освіту не як витрати споживання, а як соціальні та економічні інвестиції, що забезпечить умови для зростання й розвитку країни. Важливим є й забезпечення цілей фінансування вищої освіти. Зокрема, обґрунтованою видається думка В. Башка, згідно з якою в результаті реформування механізмів інституційного фінансування в Україні мають бути досягнуті такі цілі: підвищення ефективності фінансування; підвищення якості освіти; підвищення результативності освіти; рівність прав здобуття освіти. Зазначених цілей можливо досягти за рахунок зміни об'єкта фінансування (фінансувати слід не заклади вищої освіти, а конкретного учня чи студента, який має право на державне фінансування й обирає заклад, що отримуватиме бюджетні кошти); створення конкурентного середовища на ринку освітніх послуг (усунення дискримінації між фінансуванням закладів вищої освіти різних форм власності); орієнтації на ключові показники ефективності; заохочення приватних джерел фінансування вищої освіти (поширення пільгових кредитів на навчання студентів) [3]. Досягти зазначених цілей пропонується за рахунок запровадження механізму фінансування, який враховував би якісні показники діяльності навчальних закладів.

Для закладів вищої освіти доцільно використати модель, згідно з якою обсяги їх бюджетного фінансування залежатимуть від кількості залучених студентів, що мають право на базове фінансування, їх подальшої успішності, а також грантової складової. Зокрема, обсяг коштів на фінансування закладу вищої освіти можна розподіляти через такі механізми: базове фінансування вступників, які за підсумками ЗНО отримали таке право (80%); грантове фінансування спільних наукових колективів, виходячи з їхніх досягнень (20%); пільгове кредитування студентів на здобуття вищої освіти. Також доцільно ввести можливість безпосереднього фінансування студентів, передбачивши надання за рахунок недержавних банківських установ і держбюджету відповідних кредитів на здобуття вищої освіти. Запропонована модель фінансування закладів вищої освіти забезпечить перехід від дотацій до інвестування в освіту.

Висновки. Фінансування має стати важливим інструментом реформування вищої освіти і бути достатнім для виконання місії університету та забезпечення ефективного освітнього процесу. Використання світового досвіду бюджетного і позабюджетного фінансування закладів вищої освіти з використанням фандрайзингу та перформанс-контрактів дасть змогу залучити додаткові ресурси. Покращення фінансування закладів вищої освіти повинно супроводжуватися зміною базових принципів розподілу фінансових ресурсів, залученням системи критеріїв і рейтингів для визначення його обсягів, що в підсумку дасть змогу досягти базової мети належного фінансування ЗВО – підвищення якості вищої освіти та її впливу на соціально-економічний розвиток держави.

Conclusions. Funding should be an important tool for the reformation of higher education and be sufficient to fulfil the university's mission and to ensure an effective educational process. Using the global experience of budgetary and extra-budgetary financing of higher education institutions with the use of fundraising and performance contracts will attract additional resources. Improving the financing of higher education institutions should be accompanied by a change in the basic principles of relocation of financial resources, the involvement of a system of criteria and ratings to determine its volume, which will eventually achieve the basic goal of proper financing of HEI – improving the quality of higher education and its impact on the socio-economic development of the country.

Список використаної літератури

1. Вітренко Я., Ковтунець В., Мельник С., Кірієнко Д. Актуальні проблеми економічних відносин у сфері вищої освіти України та основні напрями їх розв'язання: препринт (аналіт. матеріали) / за заг. ред. В. Ковтунця. Київ: Ін-т вищ. освіти НАПН України, 2017. 208 с.
2. Бабічев А. В. Функції державних органів управління освітою. Зарубіжний досвід із питань управління змінами в системі вищої освіти. Теорія та практика державного управління. 2017. Вип. 2 (57). С.192–200.
3. Башко В. Фінансування освіти: скільки, кому і як? URL: <https://dt.ua/finances/finansuvannya-osviti-skilki-komu-i-yak-.html>.
4. Боголіб Т. Фінансове забезпечення освітньої галузі України: існуючі проблеми та перспективи їх вирішення. Економіст. 2015. № 8. С. 1–6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2015_8_2.
5. Гернего Ю. О. Ендавмент-фінансування освітньої складової інноваційної економіки в Україні. Економіка та суспільство. 2017. № 8. С. 563–567.
6. Длугопольський О. В. Суспільний сектор економіки і публічні фінанси в епоху глобальних трансформацій: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2011. 632 с.
7. Дмитришин М. В. Ендавмент вищого навчального закладу. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2015. № 1 (11). С. 64–73.
8. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
9. Касич А. О., Циган В. А. Особливості фінансування вищої освіти в Україні та інших країнах світу. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2587>.
10. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2018/19 навчального року: статистичний бюлетень. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metaopus/2017/1_03_00_03_2018.htm.
11. Павлова Т. В. Досвід фінансування системи освіти у зарубіжних країнах. Вісник соціально-економічних досліджень. 2012. № 40. С. 373–380.
12. Проект Стратегії реформування вищої освіти до 2020 року. URL: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf.
13. Савищенко В. Інвестиції в освіту та науку України: проблеми теорії та практики. Національний юридичний журнал. 2016. № 1/2 (17). С. 62–67.
14. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективних фінансово-економічних моделей розвитку вищої школи: монографія / за ред. І. М. Грищенка. Київ: Ін-т вищ. освіти, 2016. 260 с.
15. Топалова С. Реформування вищої освіти в Україні: фінансове забезпечення. URL: https://ukr.lb.ua/blog/svetlana_topalova/415144_reformuvannya_vishchoi_osviti_ukraini.html.
16. Тулай О. І. Державні фінанси і сталий людський розвиток: концептуальні домінанти та діалектична єдність: монографія. Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2016. 414 с.
17. Шаров О. І. Перспективи фінансової автономії університетів України. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу: V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23 листопада 2016 р.). URL: <http://ihed.org.ua/ua/resursy/konferentsiia.html>.
18. Education at a Glance 2018: OECD Indicators, OECD Publishing. URL: http://oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2018_eag-2018-en;jsessionid=1vq3qgkpmv9h.x-oecd-live-03.
19. The Global Competitiveness Index report. URL: <https://www.weforum.org>.
20. Vynnyk T., Konstantiuk N. Significance of educational outcomes for society. Соціально-економічні проблеми і держава. 2015. Вип. 1 (12). С. 67–73. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2015/15vtmofs.pdf>.
21. World Bank Open Data. URL: <http://data.worldbank.org>.

References

1. Vitrenko Ya., Kovtunets V., Melnyk S., Kiriienko D. Aktualni problemy ekonomichnykh vidnosyn u sferi vyshchoi osvity Ukrainy ta osnovni napriamy yikh rozv'iazannia: preprynt (analit. materialy) / za zah. red. V. Kovtuntsia. Kyiv: In-t vyshch. osvity NAPN Ukrainy, 2017. 208 p. [In Ukrainian].
2. Babichev A. V. Funktsii derzhavnykh orhaniv upravlinnia osvitoiu. Zarubizhnyi dosvid iz pytan upravlinnia zminamy v systemi vyshchoi osvity. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia. 2017. No. 2 (57). S. 192–200. [In Ukrainian].

3. Bashko V. Finansuvannia osvity: skilky, komu i yak? URL: <https://dt.ua/finances/finansuvannya-osviti-skilki-komu-i-yak-.html>. [In Ukrainian].
4. Boholib T. Finansove zabezpechennia osvithoi haluzi Ukrainy: isnuiuchi problemy ta perspektyvy yikh vyrishennia. *Ekonomist*. 2015. No. 8. S. 1–6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2015_8_2. [In Ukrainian].
5. Herneho Yu. O. Endavment-finansuvannia osvithoi skladovoi innovatsiinoi ekonomiky v Ukraini. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2017. No. 8. P. 563–567. [In Ukrainian].
6. Dluhopolskyi O. V. Suspilnyi sektor ekonomiky i publichni finansy v epokhu hlobalnykh transformatsii: monohrafiia. Ternopil: Ekonomichna dumka, 2011. 632 p. [In Ukrainian].
7. Dmytryshyn M. V. Endavment vyshchoho navchalnogo zakladu. Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu. 2015. No. 1 (11). P. 64–73. [In Ukrainian].
8. Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” vid 01.07.2014 r. No. 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. [In Ukrainian].
9. Kasych A. O., Tsyhan V. A. Osoblyvosti finansuvannia vyshchoi osvity v Ukraini ta inshykh krainakh svitu. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2587>. [In Ukrainian].
10. Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2018/19 navchalnogo roku: statystychnyi biuletyn / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metaopus/2017/1_03_00_03_2018.htm. [In Ukrainian].
11. Pavlova T. V. Dosvid finansuvannia systemy osvity u zarubizhnykh krainakh. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzen*. 2012. No. 40. P. 373–380. [In Ukrainian].
12. Proekt Stratehii reformuvannia vyshchoi osvity do 2020 roku. URL: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%202011_11_2014.pdf. [In Ukrainian].
13. Savishchenko V. Investytsii v osvitu ta nauku Ukrainy: problemy teorii ta praktyky. *Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal*. 2016. No. 1/2 (17). P. 62–67. [In Ukrainian].
14. Teoretyko-metodolohichne obgruntuvannia efektyvnykh finansovo-ekonomichnykh modelei rozvytku vyshchoi shkoly: monohrafiia / za red. I. M. Hryshchenka. Kyiv: In-t vyshch. osvity, 2016. 260 p. [In Ukrainian].
15. Topalova S. Reformuvannia vyshchoi osvity v Ukraini: finansove zabezpechennia. URL: https://ukr.lb.ua/blog/svetlana_topalova/415144_reformuvannya_vyshchoi_osviti_ukraini.html. [In Ukrainian].
16. Tulai O. I. Derzhavni finansy i stalii liudskiy rozvytok: kontseptualni dominanty ta dialektychna yednist: monohrafiia. Ternopil: Ekon. dumka TNEU, 2016. 414 p. [In Ukrainian].
17. Sharov O. I. Perspektyvy finansovoi avtonomii universytetiv Ukrainy. *Yevropeiska intehratsiia vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho pro-tsesu: V Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 23 lystopada 2016 r.)*. URL: <http://ihed.org.ua/ua/resursy/konferentsiia.html>. [In Ukrainian].
18. Education at a Glance 2018: OECD Indicators, OECD Publishing. URL: http://oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2018_eag-2018-en;jsessionid=1vq3qgkpmv9h.x-oecd-live-03.
19. The Global Competitiveness Index report. URL: <https://www.weforum.org>.
20. Vynnyk T., Konstantiuk N. Significance of educational outcomes for society. *Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava – Socio-Economic Problems and the State*. 2015. 12 (1). P. 67–73. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2015/15vtmofs.pdf>.
21. World Bank Open Data. URL: <http://data.worldbank.org>.

UDC 336.1

STATE FINANCE AND HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

Nataliia Konstantiuk; Tetiana Vynnyk

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, Ukraine

Summary. The role of state finance in the development of the higher education system of Ukraine is defined in the article; the essence of financing the higher education system and its components are determined;

the structure of financial resources of the higher education system of Ukraine is researched; the types of financial resources that ensure the functioning of higher education institutions are analyzed; recommendations for effective funding of higher education in Ukraine have been developed. It is determined that funding sources of higher education institutions depend on the form of ownership (state, communal, private). In particular, the financing of the state higher education institutions is provided through the expenses of the state budget; financing of higher educational institutions owned by local self-government bodies comes from the budgets; the financial support of private higher education institutions is provided by their owner. The subjects of financing higher education institutions are the central executive authorities (Ministry of Education and Science of Ukraine, other ministries and agencies), local self-government bodies. Additional (extra-budgetary) sources of financing for higher education institutions are funds of legal entities and individuals for educational and other services provided: tuition fees, rents, research income, etc. It has been shown that funding, as an important tool for reforming higher education, should be sufficient to fulfil the university's mission and to ensure an effective educational process. It is proved that the use of the world experience of government and private financing, including the use of fundraising and performance contracts, will allow higher education institutions to attract additional financial resources. At the same time, improving the financing of higher education institutions should be accompanied by a change in the basic principles of the financial resources allocation, the involvement of ratings to determine its volume, which will allow achieving the basic goal of the financing – improving the quality of higher education in the context of European integration.

Key words: *finance, public finances, higher education, financing, financial resources.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.04.022

Received 14.08.2019